

פרשנות | השופטים דנו בסוגיות כבודות משקל כשהפגזים שורקים מעליהם

חיות, פוגלמן ועמית ניצבו מול עורכי דין שתבעו את כבודם של חוקי יסוד חפוזים ומרושלים, כשמעליהם מרחף מסע דה-לגיטימציה מחושב לאפשרות שיכריעו נגד הסדר פרסונלי לראש ממשלה ספציפי

דינה זילבר

04 באוגוסט 2023, 06:00

התראות במייל

עצוב להיות ראש העיר ירושלים, כתב יהודה עמיחי, אך כיום עצוב הרבה יותר להיות שופט בבית המשפט העליון. הדיון שהתקיים אתמול (חמישי) בחוק הנבצרות מדגים זאת היטב, ומראה איך התפקיד הופך להיות בלתי אפשרי מיום ליום.

השאלות שהונחו על שולחנם של הנשיאה חיות והשופטים פוגלמן ועמית תקדימיות וקשות: האם בית המשפט יכול לבקר חוקי יסוד, והאם יש אמות מידה שבהן צריכים לעמוד חוקים כאלה? האם הכנסת היא הרשות העליונה במדינת ישראל, והאם היא כל יכולה? האם במצב תיאורטי של "חוק יסוד היטל ניקוז" — כפי שהציע השופט עמית בתשובה לטענה תיאורטית והשיב ברצינות עורך דינו של ראש הממשלה, או במצב תיאורטי מוקצן אף יותר של "חוק יסוד בחירות בעוד עשר שנים".

לשאלה האחרונה השיב המשנה לנשיאה פוגלמן, כשהעיר שעל פי ההלכה הפסוקה, יש לבית המשפט סמכות לביקורת שיפוטית גם ביחס לחוקי יסוד, בתנאים מסוימים, בעילות מוגדרות ומצומצמות ובהרכב מורחב. בשורה של פסקי דין מהשנים האחרונות ציין בית המשפט קריטריונים המבססים את השימוש לרעה של הכנסת בסמכותה כרשות מכוננת, ובהם פסקי הדין שעסקו בתקציב הדו שנתי, בתקציב 2020 והתקציב ההמשכי, בממשלת החילופים ובחוק דרעי האחרון, שהנמיך את רף טוהר המידות בעניין כשירות שרים.

הנשיאה חיות ניגשה ללב העניין, ותהתה מה דינו של חוק יסוד שנחקק באופן חפוז ומתוך מניע מובהק, שאין הוא תיקון לקונות או הבהרת מצב משפטי, אלא הגבהת המחסום מפני הוצאת ראש ממשלה מסוים מאוד לנבצרות. השאלה

שבה יכריעו השופטים היא האם הממד הפרסונלי אינו מגיע לכדי שימוש לרעה של הכנסת בסמכותה המכוננת.

עורכי דינם של נתניהו ושל הכנסת טענו בדיון כי החוק שאפשר לראש הממשלה "להיכנס לאירוע" מבלי להסתכן בנבצרות הוא חלק שיש לכבדו מ"פרק מפואר בחוקה". הם שכחו, כנראה, את הליך החקיקה החפוז והמרושל של החוק, שארך פחות מחודש, כאילו היה אחרון הצווים.

נכון לאמש, השורה התחתונה של הדיון עדיין לא ניתנה, גם לא שורת ביניים. האפשרויות שנראות הסבירות ביותר כצעד הבא של בית המשפט הן הוצאת צו על תנאי והרחבת הרכב. הערות השופטים בדיון מלמדות כי אם אכן ההרכב יורחב והדיון בעתירות יימשך, ההרכב המורחב יצטרך להתלבט אם הסעד הראוי במקרה זה — גם אם אינו הצעד דרמטי של ביטול החוק — ולכל הפחות דחייה של התחולה שלו לכנסת הבאה, כדי להקחות ולו במקצת את הטעם המר להחריד של הפרסונליות המובהקת של התיקון, תוך הותרת חרך צר להחלה חלקית כבר בכנסת הנוכחית במצבי משבר מובהקים, אם חלילה תתקיימנה נסיבות של נבצרות בריאותית.

מה שהתחולל אתמול בבוקר באולמה של חיות הוא רק חלק מהשאלות שאמורות להטריד את הציבור: עלינו לשים לב לא רק לתוכן השאלות החוקתיות שנדונו בבית המשפט, אלא גם לאקלים הציבורי והמשטרי שבו הן מתבררות. עניין אחד הוא לדון בשאלות משפטיות בטמפרטורת החדר ותוך כבוד הדדי בין הרשויות, ואחר לגמרי כשהשפיטה נעשית תחת אש תותחים.

מראש הממשלה ודרומה, כל מהנהניו מנסים כבר תקופה ארוכה לבסס דה-לגיטימציה לאפשרות של בית המשפט לקיים ביקורת שיפוטית על חוקי יסוד. ההימנעות של נתניהו מהתחייבות לציית לפסיקה, אם כך יוכרע, מזכירה תמרון צבאי מפואר: נעקם, נדרוס, נהפוך את השולחן, וליתר ביטחון גם נאיים על השופטים.

כך מקולפת ישראל מהמעטה הדמוקרטי שלה, עם הסדר פרסונלי לראש ממשלה ספציפי כדי שיוכל לעקוף בשלווה מגבלה שקיבל על עצמו בהיותו נאשם במשפט פלילי. כפי שהגדיר אתמול נציג היועמ"שית, "הכנסת הפכה למשאב שמסלק בעיות שנובעות ממשפט ראש הממשלה", ומול טרנספורמציה

כזאת, המרכזת כוח בלתי מוגבל בידי השלטון, מתחדד הצורך בביקורת שיפוטית אפקטיבית. על כך מפגינים מיליוני ישראלים כבר יותר מחצי שנה.

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

🔔 בית המשפט העליון-בג"ץ 🔔 הפיכה משטרית